

Общественно-политическая газета
Ханты-Мансийского автономного округа – Югры

ХАНТЫ ЯСАҢ

www.khanty-yasang.ru

ПЯТНИЦА
27 марта 2015 года
№ 6 (3426)

Основана 1 ноября 1957 года

Ветляхово кэртән «Тыдӑщ поры» версӑт

Тӑм
номерӑн
лӑнтаты:

3

Увӑс мир вӑлты
хотӑт нӑтупсы
вух оӑӑӑн

5

Рӑт мӑв сӑмӑна
тӑйты вер оӑӑӑн
путӑртсӑт

6

В.К. Аксёнов
давӑрт далӑ
пурайн енмӑс

7

Касум мӑвн
пушхӑт хӑнты
ясӑна вӑнлтӑдыйт

11

Ялпус ойка
емӑӑ мӑв
оӑӑӑн

16

Йилуп хотәта касәлдәт

Округ правительства мирхот пурайн вера катра хотәт эвәлт йилуп хотәта касәлдәтты поступсыя йилуп вер вўсы.

2012-мит од Ас хәлдә тыдәш 1-мит хәтл вәнты хот вўты пәта хәншәньшум әх 2017-мит одн вәнты йилуп хотәта касәлдәтты мося. Ши нўша оләңән ванкўтды әд мир округ губернатор юкана вәдты не Н. Комарова пидә вәйтәнтупсәтн путәртләт. Ин йилуп хот вет шурәс хуят дәвәлдәт. Ши вера и миллиард 710 миллион шойт вух есәлдә. 2017-мит од вәнты ши нўша тўңматты пәты 4 миллиард 465 миллион шойт вух мәнд. Ши тумпийн хотәт йилпатты вер пәта федеральной фонд эвәлт вух па вўды. Ши поступсы тәты пәта федеральной нәтупсы мося, щит кәтсот миллион араткем шойт вух. Тәм поступсийн хәншман, муйсәр хуятәта мет сыры йилуп хотәт мәты мося.

Людмила ШУЛЬГИНА

42-мит округ дума мирхот

Вән кер тыдәш 42-мит округ дума мирхот мәнәс. Тәмхәтл депутатәт 14 вер нух вантсәт.

Мет сыры округ дума кәшә хә Б. Хохряков ям хуятәта ишәкты непекәт мойдәс. Тәняд Культура од постасўв, щирн ар од культурайн рәпитты не, ин округ культура верәт тәты департамент кәшә не Н. Казначеева ишәкты непек холумтәс. Ши тумпийн Кондинской район дума хәс ода ювум пәты па ши район кәшә хә А. Поздеев ветьяң ода ювум пәты ишәкты непекн кәтлуптәсы.

Ши юпийн депутатәтн округ вудәң прокурора Евгений Ботвинкин пирысы.

Федеральной поступсыя мәшәң әх оләңән

Югра губернатор юкана вәдты не Наталья Комарова Нефтеюганской дума депутатәт пидә вәйтәнтүдәс па дыв экономика верәт дәшәтты непек оләңән путәртсәт.

Вәдупсы тўңматты щир ат тәйләт

– Тәм йитн мўнева пасыра вәдты па рәпитты мося. Дәдә әнтәм, ищи па Российской Федерации па информационной щирнедсаты илнәрәтләт. Тәмәш вудн вәдман государстваев па кашәң хуят вәдупсы ямщира тәйтә мося. Кәртәтн, вошәтн, тәм мўвн мўң мир вәдупсыя нәтты партсыюв, ши вудәң вер мўң порхева пунман вәд, – лупәс Наталья Комарова депутатәта.

Тўңщираңа вәдупсы дәшәтты рәхты питд округея правительствайн хәншум «План по обеспечению устойчивого развития экономики и социальной стабильности» немуп непек вўраңән, ши ут хәдүм ода верман вәд. Мўвев кәшә не немасыя лупәс, интум «Стратегия-20-30» непек посн рәпитты питләт.

Вәйтәнтупсы пурайн депутатәтлупсәт, Нефтеюганской районән «План по обеспечению устойчивого развития экономики и социальной стабильности» немуп непек ищи хәншысы. Интум Интернета пунсы, дәдн мирн ат дўңәтсы. Худна тәп 13 хуят щит оләңән дыв нумәсәд щив хәншәт. Окружной непек оләңән Нефтеюганской район эвәлт аршәк мир хәншәт.

– Щиты хәншты мося, дәдн хәннәхәйт ищи вудәң верәта нәтты нумәс ат павәтсәт. Тәм пўдәң щиты верты мося, дәдн мирев дыв сәттәдә вәдупсыдәт тўңматты щир ат тәйләт. Тәмхәтл ма хушәма әх юхтәйләсәт, дывәдә фермерской тәхет пўншты дәвәрт вәд. Нефтеюганской район йилуп рәпәтәйт пўншты верн юхи хәшум тәхетн доль. Нын ши вернухван-

ной поступсы йилпатсы. Щит пәты тәм мирхот пурайн «О поддержке регионально социально ориентированных некоммерческих организаций, осуществляющих деятельность в Ханты-Мансийском автономном округе – Югре» немпи поступсы ищи йилуп вер оләңән хәншысы, щит пәты депутатәт ясәт мәсәт. Ши поступсы щирн кәшәйтә ищимәш тәхета нәтты мося, ши тумпийн па хон пеләк эвәлт юхтум мира арсыр верәтн нәтты мося. Ши тухалпи наркотикәт эвәлт кәши-мәш тәйтә әх лекщитты верәт тәты пәты.

Дума мирхот пурайн депутатәт «Об образовании в Ханты-Мансийском автономном округе – Югре» немпи поступсы йилпатты

татн. Планоләңән хәншум путрәтн хәннәхәйт неспекәң айдәт әхә нәтты нумәсн хәншәт, фермерской тәхет туризм вера дәшәтты дәңхаләт, хўд вәдпәсәдәтты па IT-утәт оләңән хәншләт. Ши әх вана вўты мося па дывәдә нәтты, – нәмәсд Н. Комарова.

Депутатәт юхдылупсәт, дыв мир хәншум путрәт нух вантләт. Вантә, предпринимательство вер унтасн Нефтеюганской район бюджета аршәк вух юхәтты питл.

– Хән хәннәхәйт па кәшәйт арсыр вер эвәлт ән пәлдәт, хән дыв вәдәл, хути рәпәтәдәл дывәдә па государствая унтасәд, ши пурайн дывәдә дәвәрт верәт тўңматты кеншәк питл, – лупәс Н. Комарова.

Нефтеюганской дума депутатәт лупсәт, муй нәмәсәдәт бизнес вўянтум әх, здравоохранение па образование рәпәтнекәт. Щит хәннәхәйтә хотәт мәты вер, ЖКХ па дәтутәт, пурмәсәт тынәт оләңән.

Губернатор айкеләт ара китты тәхи непек тулмәштәс Реональда ОЛЬЗИНА

оләңән ясәт мәсәт. Щив хәншысы, муй арат хуят тәм муй тум вәндтәйләтты вера колледжәта муй университетәта вўты питләт. Щирн кашәң вәндтәты тәхи әх веритләт ямсыева нух хәншты, арсыр верәта вәндтәты пәты муй арат щос мося.

Ювәдәңән депутатәт «О наказах избирателей депутатам Думы Ханты-Мансийского автономного округа» поступсы оләңән путәртсәт. Тәм одн щит рәпитты пәты 280 миллион шойт вух мәнд. Интәм ши поступсийн нух вантсы, муй щирн Вудәң Победа емәңхәтл постәты питлүв. «Фронтовой привал» рўтьшәгы хәрәт дәшәтты пәты округ бюджет эвәлт 2 400 000 шойт вух мәнд.

Людмила СПИРЯКОВА

Увас мир вэдты хотат нётупсы вух одаңан путартсы

Россия мўв хўваттыйн мет одаң нўша вер – щит ханнехэ вэдты-холты тахи ямдты щир. Щи верн «Вэна пелка па эпәтлал вотум хуятат» оса тахи кәща ики А.М. Константинов Югра мўв губернатор юкана дәңкәр хәя Г.Ф. Бухтин хуща пищма хәншәс, дәлн мир-хот әкәтты па уша верты, муй щирн увас мир пәты немасыя вэдты-холты хотат ямдты щир немпи поступсы рәпитәд.

Щит пәты тәм ванән «Югра дьлнуптәты» оса тахи кәща хә А.В. Новыхов правительствайн мирхот әктыләс. Тәта Югра мўв хотат омәсты верәт тәты Департамент әх, Советской, Кондинской, Емвош районәт кәщайт, округев хўваттыйн шуши мир оса тәхет әх, депутатәга нәтты хәннехуятат увас мирлўв вэдты-холты щирәт одаңан путартсәт.

Югра мўв хотат омәсты верәт тәты кәща юкана вэдты ими **Д.Ю. Саваровская** путартәс, хуты 2006-мит одн Правительства әхн ләщәтум увас мирлўв пәты непек йилпатты мосл, дәлн интәм хәнәтәт, вухадят па юрнәттәп вохты щирн (рўщ ясаңнән заявительный характер) вэдты хот дәтты пәты субсидия вух әша вўты ат веритсәт.

Кәща не яснәт щирн, 2006-мит од вўш эвәлт 2014-мит од васы мәнты тыләщ вәнты Югра мўвн арсыр программат хўват 6522 увас семья хотәңа йисәт, щит 60 процента арат иса шуши мирлўв эвәлт. Тәм вера 3,8 миллиард шойт вух есәлдсы. Тәмхәтл субсидия вух давалды тахийн 3992 хоттел әх вәд, щит щи хуятат, хуятат 2013-мит од вәнты мосты непекәт тыв мәсәт. 2014-мит одн – 379 увас хоттел әх тыв пилтащәт.

Хотат дәтты муй омәсты вера кашәң од 70 миллион шойт вух есәлдсы. Ванкўтлы шуши хуятат

уведомление непек әша павәтты пурайн вэдты-холты хот дәтты ән термәләдәт, рўщирн дыв «отказник» хәннехуята альдыйт. Мосәң, ям хот вәты ән веритләт, мосәң, па верн интәм хот дәтты ән дәңхаләт. Тәп щи эвәлт па хуятат мосты пурайн субсидия вух әша ән павәтләт. Мет даварт хотат омәсты верәт Сўмәтвош районән мәндәт. Вантә, щәта шимәд хот омәсды. Сўмәтвош кәщая щи нўша вер тўңматты мосл. Щит пәты кәща не щирн, «заявительный характер» поступсы нўх хәншды ки – ар пеләк даварт верәт йира мәндәт.

Ә.В. Исаков депутата нәтты ими **Н.В. Плотникова** лупәс, хуты дыв хущеда вэдты хотат тўңматты кеши ям арат шуши мир юхтыләс. Дыв мира путартләт, хуты увас хуятат пәты немасыя поступсы рәпитәд. Тәп нәмәсд, хуты тәм верн нәтты щир әнтәм. Вантә, тәмхәтл субсидия вух 4000-кем хоттел әх даваләд. И од мәр тәп 28 семья щи вух әша вўдәт. Яма лўңәтты ки, 130-кем од вэдты мосл, дәлн щи субсидия вух әша павәтты. Щит пәты сырыя «отказник» әх пида рәпата верты мосл, мосәң, дывел очередь хуща юволаңа хәншты. Щи тумпийн Правительства кәщәя хәншты, дәлн и ода аршәк субсидия вух ат есәлдсы.

Елды **А.В. Новыхов** хот омәсты пәты мўвәт

одаңан иньшәсәс. Вантә, итәх увас мирлўв дыв сәттәда дәңхаләт вэдты хот омәсты, тәп щи вер пәты мўв әнтәм. Рәхд муй әнтә немасыя программа щи вер одаңан па нўх хәншты, дәлн хот омәсты пәты мўв әт мәсы. Юхды лупсы, хуты щит имуществе верәт тәты департамент әх тәд. Щит пәты Югра мўв депутатат пида нумсәң непек хәншты мосл па дыв хущеда китты. Тәп щи пурайн тәм вер тўңматты рәхд.

Щи юпийн мирхотн путартсы, хуты тәмхәтл вера ар па мўвәт (мет ар Средняя Азия) эвәлт юхтум әх вәд. Щәлта нявремәд сема питтийн мулды пәты шуши мира хәншаныщләт. Щит пәты нивәд од мәр субсидия вух давалды увас мир хуща ям арат хошум мўвәт әх пилтащийдсәт. Щит вер хән? Щи нўша вер тўңматты пәты мосл яма нәмәсты, муйсәр непекәт хәннехә сема питум одаңан тумпийн субсидия вух әша вўты пәты мир эвәлт вохты. Мосәң, щит катра паспорт питл, мосәң, военной билет непек. Вантә, ванкўтлы щимәщ ушмәрәң әх сўт хўват шуши мир одаңан непек әша павәтләт (Кондинской районән мет ар щимәщ вер тывәс). Щит пәты «Загс» па «Суд» тәхеңән әх пида

вәйтантайдты мосл, дәлн и нумса юхәтты па муй щирн тәм нўша вер тўңматты.

Мирхот етшуптум юпийн әктәшум хуятат щимәщ яснәт ләщәтсәт:

– Югра мўв Правительство кәщайт пида йилдуп «заявительный характер» немпи вер одаңан путартәты, дәлн щи йилдуп вер одаңан поступсыя нўх хәншты;

– Югра мўв Правительства па Дума хуятата шуши мирәт поступсыя немасыя вэдты хот омәсты пәты мўв мәты вер одаңан айкел тәты, дәлн увас хуятат пәты мўв мәты әт питсы;

– вэдты хот дәтты пәты субсидия вух давалды миртәса нўх вантты, дәлн хот тәйты әх щи непек эвәлт йира вўты;

– Югра мўв районәт па картәт кәщайта айкел тәты, хуты ай картәтн вэдты айлат әх пәты ищи немасыя поступсы рәпитәд, тәп дыв щи одаңан ән вәдәт. Щи поступсы хўват айлат әх мет сора хотәңа йиты веритләт;

– коммерческой хотәтн вэдты хәннехуята щир мәты айнайн щи хот пәты вух сухуптәты. Вантә, и тыләщ мәр немәлт хәннехә ипўдәң вет муй лапәт миллион сухуптәты ән веритәд.

Ирина САМСОНОВА

Мўвев кәщайн партум верәт тўңматләт

Тәндуп тыләш 2-4-мит хәтләтн Ёмвош округ губернатор Наталья Комарова Сәрханл хуши вошәң мир пида вәйтәнтыләс. Муй олаңәң шәта путәр мәнәс па муй щирн арсыр верәт вошн тўңматлыйт, айкел әкәттә ёха ай кер тыләш 13-митн вошәң кәща Дмитрий Попов путәртәс.

Интернет-вәйт-вуйомхур

Лүв лупәс: «Хәлүм тор пида хәт вәйтәнтупсы вәс, шәта ЖКХ, хотәт омәсты па социальной верәт олаңәң путәртсы. Шәдта Наталья Владимировна предпринимателят, вошәң дума па кәща хотн рәпитты мир пида вәйтәнтыләс. Ши мирхотәт юпийн 87-кем вер ямсыева ләшәтты партсынов. Итәх утәт имухты мирхотн тўңматсүв. Па утәт әхәт, интум вәнты ар вер мосты щирн ләшәтсүв».

Д. Попов ясаңәң, Сәрханл хуши 2011-мит ола вўш эвәлт кәща хотн рәпитты ёх вошәң мир пида вәйтәнтыләт. Тәп сыры щит вўраңәң дыв мир вәдты вош хўдәта яңхсәт. Юхи хәшум кәт олн губернаториты верты питсәт: вәйтәнтупсы мәтты вер тўңматты пәты ләшәтләт. Мўвев кәща не верәнтылүм мирхотн ипўш кәщайт яртъяң шос мир пида путәртсәт. Вошәң кәща

лупәс: «Мәнема губернатор пида путәртты вер – щит вәндтупсы. Лүв верум мирхотәтн уша павәтлән, муй щирн хәннехәйт пида путәртты мосл. Щит пәты хәлүм хәтл, хән лүв мўң хуше-ва вәс, мәнема па кәща хотәвн рәпитты ёха вән унтас верәс».

Хән губернатор Сәрханл вош дума депутатәт пида вәйтәнтыләс, итәх хуятәт лупсәт, Нижневартоск вошиты хәннехәйт вәдты вән хотәтн леккәр хот йитәт пўншты мосл. Дмитрий Попов лупәс, тәм пўдәң кашәң ол вошн 300 шурәс квадратной метра арат хот омәсды, ивәнтды пәдльницайт омәсты ән тывәд. Интум 37-мит микрорайонәң щимәш хот омәсды, әхәт «Геологов» немуп тәхийн иши омәсты нумәс вәд. Кашәң йилуп хотн, хута мир вәдләт, олаң нартупн лапкайт па па утәт верты пәты хот йитәт тайләт. Вошәң ух хә нәмәсл,

щи тәхи кәщайт пида путәртты мосл. Мосәң, дыв щитлад тыныләт муй аренда щирн мәдләд леккәр хот пўнштыя.

Вошәң мир Н. Комарова гаражной па дачной верәт олаңәң иши лупсәт. Мирхот юпийн щит тўңматты пәты Сәрханлән кәт комиссия версы, кәща хотн рәпитты ёх тухәдпи общественность хуятәт, управляющий компанияйт па кооперативәт мир щив ләңсәт. Шәдта ЖКХ щирәт ләшәтты пәты «Виртуальная диспетчерская» немуп тәхи Интернетн версы, хотәт тайты тәхет худыева щив пўвәтсыйт. Тәм пўдәң ши тәхия хәс мудтас хуят дыв верләд олаңәң хәншсәт. Дмитрий Валерьевич лупәс, интум дыв ши пищмайт нухвантләт.

Уша йис, Мегионәң шеңк ар хуят вәдты хотлад пәты вух ән сухуптәләт. Муй щирн ши вер Сәрханл хуши вәд? Дмитрий Попов ай павтәс, дыв хушеда щит иши вевтама вәд – 1 миллиард 200 миллион шойт вух вошәң мир худна ән сухуптәсәт, кўш Сәрханлән мирәт вўты тыләш вух шимла иса ән йис, шәдта хоттына иши шеңк вәна ән енумсәт. Вошәң кәща нәмәсл, па верәт пәты хәннехәйт вух ән сухуптәләт. Хозайство департамент немуп тәхийн рәпитты ёх нәдам ши вер тўңматты пәты вошәң мир пида вәйтәнтыләт палупләт, муй пәты ши арат вух хотлад пәты сухуптәты мосл.

Елды Дмитрий Валерьевич лупәс, хән лүв тәп кәщәя йис, имухты ЖКХ общественной совет немуп тәхи пўншәс. Щит кәщәя обществен-

ник немуп хәннехә питәс. Шәдта хәлүм ол кирмәшәң вән хотәтн вәдты мир советәт верты хўшдыйт. Әхәт ши тәхи ух хуят управляющий компанияйт па вошәң кәща хотн рәпитты ёх пида арсыр верәт ияха тўңматләт.

Вошәң әшәт олаңәң Виши путәр вәс. Сәрханл хуши 266-кем километра аратәш, кашәң хәтл щитәт хўват 150 шурәс тўтәң әхәл яңхәд. Рўтышәты хәтләтн щит киньши мет ара йил. Вантә, ванән омәсты кәртәт, Нижневартоск, Ёмвош, па тәхет эвәлт ар мир ләтәсты щив яңхләт. Вет ол юхды әшәт йилпатты пәты тәп 50 миллион шойт вух тәруптәсы. Щит иса шимл вух вәс. Әхәт кашәң ол ши вера 159-180-кем миллион шойт худтуптәсы. Тәняд вош хўдәт ям щира верты пәты 690 миллион шойт вух мәнәс. Д. Попов ясаң щирн, кашәң ол ветсоткем миллион шойт вух тәруптәты мосл, ши пурәйн Сәрханл хуши ям әшәт хўват мир яңхты питләт. Мосл лупты, тәм пўш әшәт нух ләшәттыя тәп 290-кем миллион шойт вух вәд.

Тәм тәдн мўң мўвевн тар доньш питәс. Дмитрий Валерьевич лупәс, Сәрханлән кәтхушъян тәхи вәд, худта вош хўдәт эвәлт доньш ед тәды. Щив 3,9 миллион кубометра арат доньш ләпәд. Доньш әкәттә пәты 250-270-кем тўтәң әхәл вәд. Щитәт яма рәпитсәт, щит пәты тәд мәр вош хўдәт сыстамәт вәсәт па щит унтасн Ас потты тыләш вўш эвәлт интум вәнты кәт миллион кубометр арат доньш вош эвәлт вәнта тәсы.

Реональда ОЛЬЗИНА

Тәндүп тылаш 25-мит хәтәдн Общественной палатай мирхот вәс. Щәта рәпитты җә тухәдпи округ дума кәшә Борис Хохряков, губернаторәв ләңкәр хә Алексей Путин, мир правайт вәһһәдты ики Александр Сидоров па арсыр департаментәтн вәдты хуятәт вәсәт.

Рәт мұв сәмәңә тайты вер олаңан

Округ Общественной палата кәшә не **Л. Чистова** лупәс: «Тәм йисн граждандско-патриотической вер олаңан муртәңа мир путәрттыпитсәт. Патриот ясаң юремәсы, щит юкәна киллер, байкер, хакер ясәтәт ванкүтты лупдйт. Интум нәмәсты мосл, муй верты, ләдн округев мир мұвед сәмәңә ат тайсәт». **А. Путин** ясаң щирн, нявремәт па айдат җә патриотической щирн енмәдты пәты юхи хәшум яң од Россия мұвн па Ёмвош округан ар мосты ут верлы. Россия па УрФО хушши щи верев яма мәнл. 2014-мит одн ван хәтлуп тылашн немасыя непек ләшәтсы па щит вұраңан окружной, муниципальной кәшә хотәтн рәпитты мир па оса җә ар әр пунләт, ләдн айдат хуятәт па вән җә рәт мұвед сәмәңә тайты хәннәхәйтә ат йиләт.

Образования департаментан рәпитты хә **А. Тимкин** ай павтәс, муйсәр верәт Концепция непек посн ләшәтдйт. Щит хәншысы 14 од вәнты нявремәтә, щәдта 14-17-мит па 18-30-мит тәл луват җә, вән хуятәт па мәшәң мир пәты. Тәм пұш округевн мұв сәмәңә тайты пәты кәт шураҗ каш хәр, мирхот па вәйтәнтупсы пилт. Щитәт оса тәхет вәдты мирн ләшәтдйт, мұвев хұваттыин 900-кем шураҗ хуят щи вера вұянтләт.

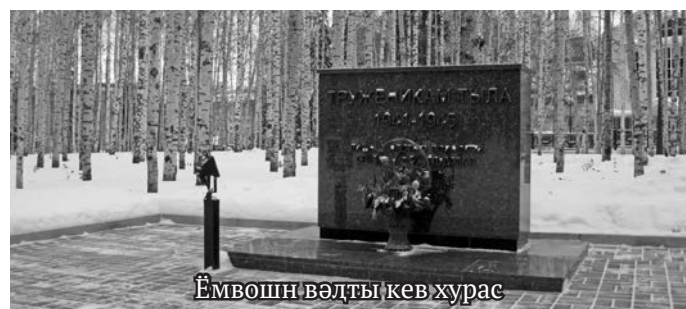
Культура департаментан рәпитты мириши арсырут верләт. Щи олаңан щи тәхи кәшә **Н. Казначеева** путәртәс. Природы па Человека музей хотн «К 100-летию Первой мировой...» (Москва) па «Донское казачество...» немуп вандтупсәңәт пилтәңән. Пасыр музейт, киникайт мийдәты хотәт иши вандтупсәт,

кәсупсәт, етнхотәт, урокәт верләт. Кашәң од патриотизм олаңан кинайң каш хәр вәдләд, тәняд «Киоленты, обоженные войной», «Любить по-русски» немуп утәң верәнтсыйңән. «Салют Победы» немупякты-ариты хәр округев хушши 17-кем тәхийн мәнәс.

Спорт департамент җә щиты верләт, ләдн эвәт па пухәт рәт мұвед сәмәңә ат тайсәт. День защитника Отечества хәтәдн айдат җә дадәң пәрум мир нәмәдмәты пәты хурамәң лыптәт кев хурасәт хонәңа пунләт. Вудәң Отечественной па щи юпийн вәдүм далятн дадәсум хуятәт пидә вәйтәнтыйлләт, мужество немуп урокәт верләт. Щәдта «Зарница» па «Орленок» кәсупсәтн кәсләт.

Ветеранәт тәхи ух не **Н. Кумирова** лупәс, па пұш ветъяң ода йил, хән округевн олаң щимәш тәхи пұншысы. Тәм пұляң округн 23-кем район па вошәң ветеранәт хот вәд. Вән кертылашн окружной тәхи нядъяң од постәты пилт. Щи пурайн мирхот верды па округев эвәлт ветъяң хуят юхәтләт, хуятәт юдн така рәпитләт. Тюмень па Пулңавәт эвәлт иши ветеранской тәхәңән җә щи мирхотәт вохдйт.

Едды **Н. Кумирова** ай павтәс, мет сыры ветеранәт хот кәшә **Виктор Яковлевич Башмаков** вәс, дұв юпедн **Тайсая Алексеевна Гаврина, Александр Филиппович Кугаевский, Анатолий Тихонович Еремин**. Дыв худыева Вудәң Отечественной дадәсәт. 2004-мит од вұш эвәлт щәта **Н. Кумирова** кәшә йис. Хән **В.Я. Башмаков** рәпитәс, щи пурайн щи ут «Общественная орга-

Ёмвошн вәдты кев хурас

низация ветеранов войны, партии и комсомола» нем тайс. Щи пурайн наставничество вер вудәң тайсы па кашәң кәртәң, вошн хәннәхәйтә нәтты җә вәсәт. Щи олаңн худна Советской Союз Геройт **Петр Яковлевич Панов, Кирилл Петрович Механов, Федор Петрович Пуртов** па **Петр Алексеевич Бабичев** дылаңәт вәсәт, дыв хәнты округев эвәлт дадә мәнсәт. Тәм дадәсум хәйт кәс таймәд пурайн Ёмвоша юхтыйлсәт па айдат җә пидә дадә олаңан путәртсәт. Интум щи җә эвәлт тәп **Ф.П. Пуртов** дылаң, ай кертылашн дұв 95 ода йил. Щи ики Ёмвош эвәлт вәд, тәта 1-мит ашкола етшуптәс, интум Харьков вошн вәд.

Сыры давәрт вәс итәх пурмәсәт дәтты, щит пәты ветеранәт тәхи дадәсум җә щитәт лапкайн вұты нәтсәт. Щәдта щи мир нәтсыйт хотдал йилпатты па «Ока» тұтәң әхәдн мәсыйт. 1965-мит од вұш эвәлт, дадәсум җә немәтн вош хұдәт па ашколайт адышәты пилтсыйт. Щиты Ёмвошн Сирина, Безноскова, Собянина вош хұдәт тывсәт. Кондинской районан хәдүм ашкола **П.Я. Панов, К.П. Механов** па **П.Н. Зольников** немәтн адысыйт.

Хәдүм од юхды ветеранәт хотн рәпитты хуятәт Вудәң Победа 70 ода йиты пурая арсыр верәт ләшәтты пилтсәт. Сәрханләң дадә пурайн рәпитум мир пәты мирхот верәнтсы, округ эвәлт 110 хуят щив юхтыйлсәт. Щәта дыв нумәс павәтсәт, мұвевн дадә олаңн рәпитум мир пәты кев хурасәт омәсты мосл. Әхәт щи олаңан Ёмвош округ губернаторә непек китсәт. Щи юпийн 2014-мит одн

Ёмвошн Победа парк тәхийн щи мир нәмты пәты кев сохәд омәссы. Кимит пұш пирәш җә Урайн вәдүм мирхотн вәйтәнтыйлсәт, 80 хуят щәта вәс. Щи пурайн дыв нумәс версәт, ләдн Вудәң Отечественной дадән дадәсум хәннәхәйт, Ленинградан па концентрационной тәхетн вәдүм мир, юдн рәпитум хуятәт хотәт нух ат йилпатдйт. Щи юпийн тәняд итәх ветеранәт 100-200 шураҗ шойт вух араттыин хотдал нух ләшәтты пәты мәсыйт.

Щи тухәдпи «По фронтовым дорогам отцов» вер вәд, щит вұраңан пирәш хәннәхәйт айдат җә пидә нұм мұва яңхләт, хута хәнты дадә вәс. 2012-мит одн дыв Ростовской областан вәсәт, щи мұвн 25 хуят мұң округев эвәлт дадә пурайн шависыйт. Щи җә күтн Советской Союз Герой **Н.И. Сирина** вәд. Хән Прохоровской хәрн дадәсум вер 70-мит ода йис, щи пурайн нявремәт вән җә пидә Курской областы щи тәхия яңхсәт, щәдта **И.З. Безносков** шәкәң тәхийн вәсәт. Тәняд мұң мұвев хуятәт Тверской областы яңхсәт, хута Карпово кәртәң 74 хуят шависы, дыв Вудәң дадә Сәрханл район эвәлт мәнсәт.

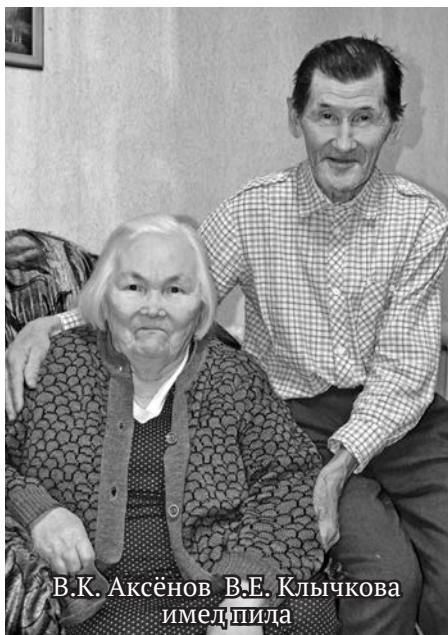
Тәм верәт тухәдпи ветеранәт хотн рәпитты хәннәхәйт Вудәң Отечественной дадән вәдүм җә па щи пурайн рәпитум мир олаңан киникайт есәлләт. Щәдта кәртәң па вошәң ветеранской хотәтн рәпитты кәшәйт пәты вәндтупсәт вердйт, ләдн дыв яма ат вәсәт, муй щирн арсыр верәт ләшәтты мосл па дадәсум мир пидә тұңшираңа рәпитты ат вәндсәт.

Реональда СУРЕЙСКАЯ

Даварт далъ пурайн енмәс

Сүмәтвош район Игрим воша рәпата ширн яңхемн Вудаң далъ пурайн енмәс вәндәтә ювум хәннехә Василий Аксёнов хәтә дүңтәйдсум. Шит пәты интәм нынана дүв олңелән айкел тәты дәнхалум.

В.К. Аксёнов В.Е. Клычкова
имелпила

Василий Кузьмич 1936-мит олн ай Лэвн сема питәс. Ащел – Кузьма Кузьмич Аксёнов, вой-хүл велпәсләты вәс. Шәлта 1941-мит олн Вудаң Отечественной далъ юхтум пурайн даләсты мәнәс. Юхды непекды хәнты хә ән керләс – далъ хәрн ухл пунсәлэ. Шит пәты әңкел Анастасия Андреевна (Есина) ателт Петр па Василий пухнәд енмәлсәлэ. Петр вән пүхл дүвела иса верн нәт-ты хуята вәс, Вася ипүша яйл педә вантәс. Дүв хүв вәлупсы вәс – 2003-мит олн әнтәма йис.

Айтелн Василий әңкел па яйл пила вәнт хүват вой-хүл велпәсләман, воньшүмут әкәтман яңхәс. Нәрум хүват яңхман күрнәл ипүша йиңкән әмәртман вәсәт. Шит оләнән дүв шиты лупәс: «Аңкем яем пила сора шәшләңән. Ма па муй әр тәйдум, шиты шити дын юпелдн хәхәлдум. Шәлта йиңка питлум па

хәлдуман үвдум: «Аңкие, нирем шити әмәртмәсем».

Кәтхушъяң ол дуваттыин Василий Лэв заповедникая рәпитты мәнәс. Шит пурайн дүв пушкан эвәлт есәлты вер яма тәйс, вантә, даңкет па па войт ай пүра вүш эвәлт әңкеда мушатты нәтәс. Сырыя Лэв заповедникән вән хуятәтн дүв тәпәр әкәтты китсы. Вася айленки күншпәң юхн тәпәр ияха күншләлэ, шәлта вән хуятәт юхәтләт па шити ут нух вүшитлы. Шити тумпийн юх эвәтты картыйн рыбкооп нянь верты тәхи кәр пәты түтәюх эвәтман вәс. Шит пәты хәнты нявремие айтелдн арсыр рәпатайн нәтәсман енмәс.

Ашколайн Василий ән вәндтыләс. Вәна ювмәдн дүв ширәдн айдтыева пуквайт вәндтәс. Шит оләнән Василий Кузьмич няхман лупәс: «Самочкайн айдтыева пуквайт дүңәтлүм, ешайе хәншлүм. Непекәң хәннехә, алпа, уша верд муй ма хәншсум. Ма итема непекды хуята ма хәншум пуквайт шити пәтләм вер!»

1952-мит олн Василий әңкел әнтәма йис, ай хәя шити пурайн хәтхушъяң ол вәс. Аңкиел шавиюм юпийн дүв вой велпәсләты тәхия рәпитты мәнәс. Ар даңки, йиңк вой мушатәс. Шәлта 1953-мит олн Сүмәтвош военкомата вохсы. Шити пурайн Сүмәтвош вәнты ар пеләк мир күрн яңхсәт. Нялкем хәтл мәр айдат хә дүхн Сүмәтвош вәнты мәнәс. Шив юхәтмәдн хәнты хә хуша, алпа, мулты кәши-мәш вәйтсы – айдат хә юхи китсы. Рәт тәхийн Василий Кузьмич елды вой-хүл велпәсләты питәс. Ипүш Полнават кәртәң не Татьяна Григорьевна Смолина пила вәнтантәс па имене йис. Ияха вәдман хәлүм пух па и эви енмәлсәңән.

Василий Кузьмич довәт енмәлты тәхийн рәпитәс, шәлта сүс пурайн вәнтән павәрт, түтәюх севәрман вәс. Шити пурайн вән па няр нохәр юхәт – хәт метра мултас каршәтән. Шәлта юх шәпәт нух талты па дола дәлтәты мосәс. Шити давәрт рәпата юпийн Василий ики мәшәңа йис. Елды тәд пурайн хәнты ики вухсар тәйты тәхия вохсы, дәлн тыләш мәр енмәлтум вухсарәт нух хурты па дәшәтум вой сух па тәхия китты.

Шити юпийн Василий Кузьмич Шухтункәрт эвәлт Игрим воша касләс. Тәта дүв кимит ими Валентина Ефимовна Клычкова пила вәтәңа йис па тәмхәтл вәнты

пидыенән ияха вәдәңән.

Игрим вошн хәнты ики кеншәк рәпатая мәнәс – хотәт давәтты хәя вәс. Шәлта 2002-мит олн тәп рүтшәты мәнәс. Василий Кузьмич хүвн хидәт вүша йис. Ирина эвәд Емвошн рүтшүман вәд, кимит пухл Полнават кәртән рүтшәд.

Айтелн Василий Кузьмич вантәс, муй ширн пирәш хуятәт нарәсты юхәт верләт па шитәтн юнтләт. Шити пәты вәлупсәд мәр дүв ям арат нарәсьюх верәс. Итәх утләд катра пурмәсәт давәтты хәтә мойләс, тәх нарәсты юхләд культура верәт тәты тәхия мәслә. Шәлта юхәң няләт, дыйт, анәт, хүл велпәсләты пәнәт, нимләт па па пурмәсәт верты иса хошл. Ар шәп дүв верум хәнты мир йис пурмәсәт музей хотн вәдләт.

Ванкүтлы емәңхәтләт пурайн дүв күлупа нарәсты вохды. Вәна пелка ювум икия шәңк әмәш, хути па хуятәт нарәсьюх сыйт хәдәнтты вер мосман тәйләт. Шити тумпийн юхи хәшум оләтн дүв айдат ех па нявремәт шити нарәсьюхәт верты шир вантәс па шитәтн юнтты вәндтәс.

Ювәдәңән Василий Кузьмич лупәс: «Шикүш хүв вәлупсы вәлдум, тәп ән вәлдум, муй оләнән путәртты. Йилуп тәдн ма 80 ода шити йилдум. Тәса дүңәтты ки, ма кәткем ол юхды ай ярсот ол педә мәнсум. Вантә, катра пурайн кәт ол мәнәм ән хәншсы, вәнтән вәсүв, хуйн хәншдаюм? Шити интәм няврем тәп сема питәс па имухты непекә хәншды. Катра пурайн ар хәннехә шиты вәс. Шити пәты кәт ол вәтшәсум. Па муй верты, шиты шити айдтыева вәлдуман».

Ирина ПОСЛОВСКАЯ

Тамаша вер округевн мет олаңан Суматвош районан тывас. Ай пушхиет Тэк көртан ханты ясан венттаты однитсат, вухаль ясан – Щекурья вошн. Ши юпийн Нуви саңхум район па шив пилташсат. Интам там вер Касум мұвн манты питас.

Ханты ясан венттаты тыхал

Халум од мэр «Оленёнок» нявремат давалты па тайты тахийн ай пушхиет ханты ясаңа па увас мир вэлупсыя венттадыйт. Дыв пилэда няд не рэпитлэт, щит Зоя Никоновна Тарлина, Лида Ивановна па Надежда Михайловна Рандымовна, Римма Ивановна Тасманова. Садикн «Түтые» немпи группа вэд. Там тахия 19 эви па пух янхал. Ма шив дүңмеман нявремие юнтман омассат. Зоя Никоновна ай пушхиет вана вохсалэ па дыв пилэда рэт ясаңан путарттыпитас. Эвиет па пухиет ай паватсат, хуйн дыв алан тыв тасыйт. Эхат па ишни кимла долъсат па путартсат, муйсар камн тамхатлэрум. Шиюпийн дыв юнтты однитсат. Вантэ, итэх эх вуды хотя мансат па аканят эша вүсат. Онтупан акань ил ултуман вэс па айкемн и эвийн тейнийдсы. Итэх нявремие хушапа пунум

щелат вүсат па юнтты вүйантсат.

Вэн хуятат ясан венттаты паты пушхата иса нётлэт. Дыв мет олаңан нявремата дэматты сух ёнтсат, сэвум вейт тыйсат, хураман тюрлопсат каратсат па сакан нират версат. Эша вэс эвиет муй пухат хураман ернасат дэматсат. Дыв манема аңкидал паты хурамтум нэй хириет вандтасат. Дывед хура вүслам.

Венттыйлды неантн пушхиет арсыр мутрайта хушдайт. Нявремат алнатн муй па етнатн хураман киникайт вантлэт, рэпитты хуятат дыведа ханты ясаңан моньшат, амаатщет дунатлэт. Ши унтасн нявремат йилуп яснат уша паватлэт. Мет вэн вершит, хотаңехпата дыв немасыя шуши мир яснуп словарь дэшатсат. Ши непек унтасн ясан вевтама муй па ан тайты хуятат нявремдал пилд йилуп яснат вентталат. Щиты дыв венттаты

нената нётлэт.

Мосл лупты, там имет ищи ванкүтды па вошата янхлат па вантлэт, муй ширн па эх тэса па яма рэпитлэт. Там йисн хотаңехюлн муртана рэт ясаңан путартлэт. Щит эвалт ясан па йис вэлупсы

вешты веритды. Пушхиет тамиты ай пура вүш эвалт ки пилэт рэт ясаңан путартты па ашколайн елды ханшты па дунатты венттадыйт. Щиты рэт ясан елды вэлмитл.

Раиса РЕШЕТНИКОВА

Шуши мир вертутӑң хуятӑт

Тӑм пӑш округевн немасыя тӑмӑш ол пӑншы. Вертутӑң хуятӑт кӑтн ӑнтӑ төп дыв пурмӑсӑт верлӑт, ши тумпийн кашӑң йис ут непекаӑт хуваӑт вантлӑт па нух лыднуптӑлӑт. Ёхӑт елды па ёх вӑндтӑлӑт.

Вантӑ, щиты кашӑң вер юх дериты елды мӑнл. Ин тӑм йисн рӑпитты хӑн-нехӑ лӑв мӑвӑд па рӑтӑд пурмӑсӑт тӑйты верӑт нумӑсн вӑлдӑт, ши тумпи археология, этнография, искусствоведения па па утӑт уша павӑтл. Ши унтасн йидуп пурмӑсӑт тывлӑт. Округ луваттыин рӑпитты Центр ремесел тӑхи хуятӑт арсыр мир пида рӑпитлӑт. Ши кӑтн ар пурмӑс ёшн ёнтды, нюхӑрды, тыйды, дякды. Наука щирн рӑпитты тӑхийн ванкӑтды ши йис верӑт нух вантдыт па ши юпийн мастер не муй па хӑ елды пурмӑсӑт верлӑт па мирхотӑт лӑщӑтлӑт.

Тӑмиты 15 ол мӑр В. Шашкова Россия народный мастер не тӑйты не нӑм хӑнтӑт па вухаль йис сухумн хурамтум ернасӑт лыднуптӑс. Интӑм арсыр тӑхетн ими муй па ики ернасӑт, кашӑт, посӑт па арсыр лӑмӑтты сухӑт хӑншӑтн ёнтдыт. Виктория Шашкова Тобольск, Санкт - Петербург, Хельсинки вошӑтн

непекаӑт сухумн ёнтум пурмӑсӑт нух вантӑс. Тӑм хурамӑт йис ёхн пӑд эвӑлт тыюм сух ӑхтыйн пунсыйт. Лӑв Урай вошн па Кондинской районӑн вӑлдӑт. Тӑмӑш верӑт хӑв йисн тӑм вӑдты тӑхийн тывсӑт. Виктория интӑм вӑндтум хуятӑт тӑйл. В. Турута хӑлвӑт пелӑк хӑнтӑт Салым юхан лӑмӑтты сухӑт Кунсткамера пурмӑс шавиты хотн вӑдты щирн йидпатл. Ши тумпийн хӑнты, сӑран, рӑш, вухаль тыйты верӑт иши нух лӑщӑтлӑдыт.

Кашӑң мастер ӑнтӑ төп пурмӑс верл, муй щирн катра йис вӑш эвӑлт йил, щит киникайн лӑңӑтты, вӑйтты хуятӑт эвӑлт дерамтты муй па интернетн кӑншты, вантты мосл. Йис нӑпӑт эвӑлт сухта ӑнӑт, пӑтӑт вӑлдӑт па щитӑт уша павӑтты пӑты иши рӑпитты мосл.

Россия мӑв и мастер, щит Л.П. Пастернак 10 ол мӑр археологӑт И.Г. Глушкова, А.П. Зыкова, С.Ф. Кокшарова, В.И. Се-

мёнова рӑпатайт унтасн тӑм мӑв сухта кӑншсӑт па ши эвӑлт хушапт дяксӑт, кӑврум тӑта пунсӑт па хӑншийн шуртсӑт.

Лыв щитӑт мӑв эвӑлт нух вӑтыйн, ямсыева вантлӑт па лӑмӑтты сухӑтн, тыюм пурмӑсӑтн па па утӑтн хӑншӑт арталӑдӑт. Йис нӑпӑт эвӑлт тӑм вӑлупсы вӑнты пӑнӑң сух, тыйты, тунты, юх па па утӑт хуши хӑншӑт хӑщсӑт.

Адюпсӑтн, вантгупсӑтн, арсыр мирхотӑтн, мастер-классӑтн мир сухта эвӑлт дякум па па пурмӑсӑт вантты веритлӑт. Тӑмӑш рӑпатайт археологӑтн, этнографӑтн па искусствоведӑтн вӑндтӑдыт.

Археолог вантӑл, муй эвӑлт тӑм ут тывӑс. Лыв тӑм рӑпата процент, грамм, миллиметр щирн уша павӑтлӑд. Тӑп лӑв иса ӑн вӑл, муй щирн ши пурмӑс верды.

Этнограф пурмӑс хура вӑл па ши олаңӑн непека хӑншӑл, муй щирн щит тывӑс.

Мастер не муй хӑ тӑм ут верты ки вӑянтӑл, муй ут иса лӑведа вӑты мосл. Кашӑң шӑңкие хӑннехӑя уша ат вӑс. Ши пурайн хурамӑң йис пурмӑс елды вӑдты пӑтл.

Ольга БУБНОВЕНЕ

**Хӑнты ясӑна тулмащтӑс
Раиса МОЛДАНОВА**

Ай кер тыдэщ однитум хэтдэти Югра мўв Ёмвоша венгерской па финской аспирантэ мойна юхтыйдсэ, дэди увэс мир культура верэт олаңан уша павэтты.

Мойң ёх юхтыйдсэ

Интэм дыв Удмуртской университетн вэндтуман муй научной непек ханшман рэпитлэ. Щит пэты дыв кўтэлн Удмуртия мўвн Ижевск вошн вэлты айдат не Мария Золоторёва вэс. Лўв тэм олн Удмуртской университет айкелэ дэщэтты тэхи етшуптэл. Ёмвошн мойң ёх хэлум хэтл мэр вэсэ. Дыв Югорской университетн айдат ёх пидэ вэйтэнтыйдсэ, ханты мир хурэ ханшты ики Геннадий Райшев художественной галерея хота яңхсэ, «Торум Маа» иис пурмэсэ ака́тты па шавиты тэхия, Мўв авэ па Ханнехэ немпи музей хота, «Добрино» немпи рўтыщэты хэрн вэсэ. Щи тумпийн «Ханты ясэ» па «Луима сэрипос» редакция хота лўнтыйдсэ. Сырыя ух редакторэв Раиса Решетникова газетайңалўв ванлэс, путэртэс, муй ширн «Ханты ясэ» па «Луима сэрипос» непекнэ хуши мўн рэт ясэңан ай павэтлўв па едды тэлўв. Щи тумпийн нявремэ

пэты «Хэтдые» немпи хурасэ, ольпэң журнал па мўң редакцийн дэщэтум киникэйт олаңан ясэң тэс. Шэлта шай яньшман мойң ёх дыв олнелн айкел тэсэ.

Арон Кутнянски Ижевск вошн имел пидэ вэлдэңан. Шэта лўв технической университетн рэпитэл. Арон архитектурной тэхи етшуптэс, щит пэты Ёмвош хўват яңхман лўвел топщитты кэсупсы пэты дэщэтум хурамэң хот мэстэс. Лўв тэм ванэ рўщ ясэңа вэндтыйдты питэс.

Арон Кутнянски имел **Эрика Эсталош** лупэс, хути дын Ижевск вошн хэлум мултэс ол вэлдэңан. Научной рэпата етшуптэты юпийн юхды Венгрия мўва керлэлнэ. Сырыя Эрика Ижевск вошн мадьяр ясэңа вэндтэтынеңа рэпитэс. Интэм нумсэң рэпата удмуртской ясэң олаңан ханшэл. Мосл ястэты, сыры ола́тн мадьяр не Шэния ёх ханты ясэңа вэндтылдэ. Лўв филологической наукайт

кандидат не Софья Онина яма вэл. Щит пэты яң ол юхды педэ Ямал мўва экспедиция вернянхэс. Эрика Эсталош ясэңа ширн, щит шеңк эма́щ яңхты-мэнтты вер вэс. Интэм Югра мўв Ёмвошн лўведа ищи эма́щ.

Жофия Сираки ищи Венгрия мўв эвэлт вэлты не. Интэм лўв ищиты Удмуртской университетн мадьяр ясэңа айдат ёх вэндтэл. Щи кўтн Будапешт вошн Этваш Лоранд немуп университетн аспирант хуята вэл. Лўв нумсэң рэпата удмурт мир иис путрэл, арэ, монэщэ олаңан ханшэл. Жофия Сираки ар пўш Удмуртия мўва юхтылдэ. Интэм хэлум ол мэр лўв Ижевск вошн рэпитты питл. Щит пэты мадьяр не кэт рэпитты тэхи тэйл: Удмуртской государственной университет па Балинта Балаши немпи Мадьяр институтн. Тэм институт эвэлт иса мир луваттын 35-кем тэхет мадьяр ясэң вэндтэты пэты дэщэтсы. Щи кўтн Москва, Санкт-

Петербург па Ижевск вошн. Шэта дыв мадьяр культура верэта па ясэңа айдат ёх вэндтэлэ.

Иштван Ханград ищи имел пидэ Ижевск вошн вэл. Венгрия мўвн Мишкольц вош юриспруденция веравэндтыйд. Вантэ, мадьяр хэя юридической верэт шеңк эмэщэ.

Симо Кантеле лэхэслад иты Ижевск вош Удмуртской университетн рэпитэл. Лўв айдат хуятэ финской ясэңа вэндтэл. Симо Кантеле Финляндия мўвн сема питэс, шэлта Хельсинской университетн финноугроведа вэндтылдэ. Интэм магистратура тэхи етшуптэты пура юхтэс. Симо Кантеле удмуртской ясэң вэл, щи тумпийн айдат хэя мет эма́щ ханты ясэң олаңан уша павэтты. Лўв ясэңа ширн, Финляндия мўвн ям арат хуятэ ханты па вухэл мирнэң олаң нумсэң непекэ́т ханшэлэ.

Томи Койвунен ищи Финляндия мўв эвэлт. Интэм Ижевск вошн удмурт мир ясэң вэндтэл. Томи Койвунен финно-угорской ясэңа олаңан диссертация непек ханшэл. Мосл ястэты, тэм ром айдат хэ 13 ясэңан путэртэл.

Мария Золоторёва Удмуртской университет айкелэ дэщэтты хуята вэндтыйд. Щи тумпийн айдат не Удмуртия мўв путрэл ханшты союза лўнман вэл па айдат ёх пэты журналэ дэщэтты тэхийн рэпитэл. Лўведа шеңк эма́щ вэс вантты, муй ширн Югра мўвн рэт ясэңан айкелэ дэщэтты тэхет рэпитлэ.

Юволаңан мойна юхтум хуятэ лупсэ, хути дыведа Ёмвош шеңк мэстэс. Ижевск вош кинэ-тэта арсыр хурамэң хотэт омаслэ, па хон пелэк мўвэл эвэлт рўтыщэты юхтум ёх пэты иса утэ яма дэщэтман вэллэ. Щит пэты дыв Югра мўва мулты пураин па юхэтлэ.

Ирина САМСОНОВА

Айдат ёха газетайңалўв олаңан путартсумн

Мўвтел мир рэт ясәң емәңхәтл пәты мин «Ханты ясәң» па «Луима сәрипос» газетайңан рәпитты кәтнән, щит Тамара Мерова па Ирина Самсонова, Ёмвошәң Технолого-педагогической колледжа яңхсумн.

Вэйтантапсыин мин путартсумн, муй щирн «Ханты ясәң» па «Луима сәрипос» газетайңан хўват мўң рэт ясәң дерамтлўв па елды тәлўв. Ма айдат ёха газета-ев олаңан хураң кина вантасум. Мет олаң ух редакторэв, елды рәпитты айкеләт ләщәтты ёх олаңан, муйсәр айкеләт мира хәншлўв, муй щирн нявремәт пида рэт ясәң вәндтәлўв па па верәт олаңан айт тәсум. Щи юпийн ястәсум, хути газетаев тумпийн мўң нявремәт пәты «Хәтдые» нәмпи хурамән, ольпән

журнал есәлсўв. Щәлта ләщәтум киникайт олаңан ищи путартсум.

Тамара Мерова ищи «Луима сәрипос» газета вантәс па ай тәс, муйсәр па хон пеләк мўвәтн вәлты учёной ёх вухалды ясәң дерамтләт.

Щи юпийн Технолого-педагогической колледж киникайт лўңәтты тәхийн рәпитты хәнты не Ольга Енова айдат ёха путартәс па вантәс, муйсәр киникайт, непекәт рэт ясәңан хәншман вәлдәт.

Ирина САМСОНОВА

Литература олд пәта юкантум вер

Тәм ванән Литература юкантум олд Россия луватн пўншы. Щит пәта хәнты стихәт муй йис моньшәт рәт па рўщ ясәңән хәншты щирн, айкеләт «Ханты ясәң» газетая әкәтты хә Владимир Енов немасыя Лянтор вош йис пурмасәт шавиты хә ропхәң кўрк тыдәщ 26-мит хәтәлн яңхәс па музей хот йитн вошәң хәннехуятәт елпийн стихәң, арәң-моньшәң вэйтантапсы верәс.

Сырыя мосд лупты, муй щирн тәм хә ар олд мәрарсыртәхетн рәпитәс па киникайт яма хәншты щира ар әр па нумәс пунәс. Литература лўв әнтәилемтәл-лўңшәшәс. Щит пәта Йилўп (Горки) вош рыбозавод хуци әл хўд велпәсләты хәя вәс, әхәт па хон пеләк мўва армияя мўвәд лавәлты яңхәс. Щәлта Томск вошн институт етшуптумәлн, яң олаңколайн нявремәт рўщ ясәңа па литература ямсыева щи ёх ясәңән тәса хәншты вәндтыдәс.

2001-мит олд вўш эвәлт В. Енов Югра мўв округев «Ханты ясәң» газетайн арсырайкеләт па йиспура моньшәт хәншты питәс. Щи оләтн лўв нумәсн юхәтсы, муй щирн хәнты моньшәтн вәлүм меңк икет, лон верты имет, йиңк кулят па мишвәхәт па па утәт мўң вәлупсәв

эвәлт юхи хәщсәт муй әл щиты хәннехуятәтн юремәсийт. Щит пәта айтәлн нумәсн тәюм йис путрәт муй катра верәт нух хәншты вўянтәс. Мет олаңан, вантә, иса рәт ясәңән щитәт ләщәтәс. Еша әхәтшәк рўщ ясәңа моньшәт тулмащәтәти керләс па иса атәлт литературной щирн кашәң йис путәр ямсыева хәншсәлә. Шимәщ хурамәң хәнты арәт-моньшәт Владимир ай пурайн щатәшәщел муй йисәң-нәптәң әх эвәлт хәләнтәс, ин тәмхәтл вәнта яма нумәсн тәйсәлә па арсыр хуятәта рәт муй рўщ ясәңән моньшәс. Щи пәта йис моньшәл ән юремәслә па елды тәслә. Хәщум оләтн щи унтасн кимит киника арсыр хәннехуятәт лўңәтты пәта лўв кәт ясәңән хәншәс, ин па хәлмит хурамәң хурн хәншум моньшәң непекәл айтә етшуптәслә.

Моньшәң хәннехә верум вэйтантапсыя щи хәтәлн Лянтор вош йис пурмасәт шавиты хә ашколайн вәндтылты нявремәт па вән хуятәт юхтылдсәт. Кашәң хәннехуятә әмәщ вәс уша павәтты па хәләнтты, муй щирн киникайт хәншты хә хәнты па рўщ ясәңән дывела стихәт лўңәтты, лўв юкан арләд ариты па моньшәт моньшты веритл.

Имудтыин хәннехәйт әктәшум хот йитн иса щитама йисәт. Кашәң ай па вән хуят, Ас йиңк иты увты, хурамәң хәнты ясәң ямсыева хәләнтсәт. Щәлта рәт ясәңәл юпийн Владимир Енов рўщ ясәңән путартты питәс.

Рәт мирәл ясәң, вәлупсы щирәтпавой-хўдвелпәсәт олаңан, стихәлн, арләлн па хурамәң йис моньшәлн лўв пиләда вэйтантайдыт юхтум арсыр хәннехуятәта тәм хә айкеләт тәс.

Кашәң хуятә әмәщ вәс киникайт кәт ясәңән хәншты моньшәң хәннехә путрәт уша верты па щит пәта шеңкяма хәләнтсәт, хути лўв путартәс.

Мосд лупты, хути В. Енов тәнял олд литературной вэйтантапсәт Югра мўв вошәтн па кәртәтн хәннехуятәт пида ләщәтәс. Тәм олд ищи мир пида вэйтантайдыт па моньшәт елды тәты пилт.

Татьяна ЛОЗЯМОВА

Ялпус ойка емаң мўв

Округ дуваттыйн йис вўш эвЉдт мир ай кЉртЉтн вЉсЉт. ИнтЉм тЉм мўвЉт тЉп хЉннехЉ вЉлупсыйн па нумЉсн хЉщсЉт. Щи депЉн емаң тЉхет, щЉта сыйґа па лЉваса ўвты Љн рЉхЉл. Ёш хЉрдад юхн лЉп енумсЉйт. Щи хЉнты хЉюм кЉрта, тЉп щЉта сема питум па енмум Ёх янхлЉт.

ИнтЉм Ялпус ойка емаң тЉхи иса немхуятн Љн лавЉлды. ТЉм йис кЉрт 400-кем ода йис. Тыв йис нЉпЉт вўш эвЉдт ТЉрум ащи КЉнсың ойка и пух хуши поридЉты па пўпи як верты янхсЉт. ТЉм емаң тЉхи олЉнЉн учЉный Ёх па хЉншсЉт, щит В. Чернецов, Б. Мункачи, В. Штейниц, З. Соколова, Н. Лукина, Е. Шмидт па па Ёх. С. Попова хЉншум непекна лЉс, хута Вежакары вошн увЉс мир емаңхЉтлЉт мет вулаңа лўнЉтсыйт. Е. Шмидт путЉртЉс, Ялпус ойка ики финно-угристика пЉты ищи вЉн таш.

Шуши мир ширн, Ялпус ойка мир Љтум верЉт па мЉшЉт эвЉдт лЉвЉдал. ВантЉ, лўв, мЉтты, дов вошн карЉщ репн омЉсл. Ипўш юхтум хуятЉт пида ладь тывмЉл. КЉртЉн Ёх ши ладьн нух питмел. Щит пЉты лыв ЁнхЉн пушлтур тунты лЉңкуп мўва пунмел. Мир вот па доньщ эвЉдт щитн лавЉлсыйт. ТЉм олЉнЉн Варвара Тарасовна Бешкильцева эвЉдт уша йис.

ТЉм кЉртЉн емаң хот павЉл. Валерий Чернецов непекн хЉншЉс, муй ширн щитЉхитывЉс. Вежакары, Поссалпавыл па Халпауль вош Ёх унтасн. Емаң хот 1912-мит кемн омЉссы.

Вежакары хуши Костин па па рЉтЉт вЉсЉт. КолхозЉт верумн ай кЉртЉн мир вЉн кЉртЉта каслуптЉсыйт. ТЉпсемды пирЉщ Тарас ики хЉщсЉ. 1977-мит олн юхи хЉшум пўпи як хот лЉщЉтсыйт. Лўв ЉнтЉма ювмЉл юпийн ши вернух вўлдытсыйт. Щи емаң тЉхийн пЉсанЉт Ёхтйин даращЉт омЉссЉт, интЉм юхн лЉп енмумЉт. 2006-митн ши тЉхи тўтн Ёссы. МухЉлая енумты юхЉт тўтн лесыйт, емаң вўр иса Љн пакетмум. Айкемн хотЉтерт палоньшунтасн лйимел па итЉх тЉхет ил рохнемумел. Леонид яйдал пида йилуп хот омЉсты олнитсЉт, тЉп лыв еша вЉс ЉнтЉма йисЉт. Щи юпийн Тарас Костин хилы щЉта вЉлдытсыйт. Виталий Филиппов хуши кашЉн ол тЉм кЉртЉн па мойн хуятЉт юхтйилсЉт. Щи тумпийн финно-угрЉт Венгрия, Ёстония

мўвЉт эвЉдт па вЉсЉт. Ялпус ойка емаң мўв олЉнЉн лыв нух хЉншсЉт па хурЉт вўсЉт. Венгрия эвЉдт юхтйлум учЉный Ёх емаң хота кЉт пЉсан, водасЉт па даращ тЉсЉт.

Варвара Тарасовна ай павтЉс, йилуп хот мўв Ёхтйин омЉсмЉн вЉдтЉл, ар ол мЉнум юпийн павЉртлЉл пЉдта йисЉт. Лўн пурайн тыв ванкўтлы ШадринЉт, ГришкинЉт, ПроскуряковЉт, ПартановЉт, ЯркинЉт юхтйилдЉт. Емаң тЉхи айлат Ёха хЉщуптЉты мосл, ши унтасн йис нЉпЉт верЉт елды вЉлдытсыйт. Мосл лупты, Нўм НярЬЉхн вЉлды не Зинаида Матвеева емаңхЉтлЉт па поры верЉнтЉл. ИнтЉм ши кЉртЉн Ёх тЉта хот омЉсты вўянтлЉт.

ТЉм путЉр мўнева Алла Иштимирова-Посохова китЉс. Лўв рЉтлЉл – тЉм мўвЉн Ёх. Айлат не шеңк лЉнхЉл, лЉдн Ялпус ойка

емаң тЉхи ат йилпатлды, енумты ай пушхиета ар йиса-нЉпта Љт хЉщЉл.

ТЉм емаң тЉхи яма лЉщЉтты юпийн, сыры олЉт иты тыв мойн Ёх юхтйилдытсыйт. Ай Ёх рЉт тыхЉлдал, йис вЉлупсы верЉт нумса па сЉма пундЉт. Алла ай Ёвия вЉдмЉдн ванкўтлы Павел анщасел хуши юхтйилсЉт. Лўв емаңхЉтлЉт па поры верумн ищи вантЉс па хЉлЉнтЉс. Ёвие вЉйтсЉлЉ, лўв Костин рЉта лунтЉсЉл.

ХурЉт лўв В.Т. Бешкильцева, Р.Т. Мусова хотЉн Ёх эвЉдт вўс. Алла хЉншЉс, итЉх хуятЉт Вежакары олЉнЉн мулды ки вЉйтлЉт, ат ай павЉтлЉт карты келхувЉт: 89527210554, e-mail alla-iphm@mail.ru

Алла ИШТИМИРОВА-ПОСОХОВА,
Костин вЉн рЉт эвЉдт
ХЉнты ясЉңа тулмащтЉс
Раиса РЕШЕТНИКОВА

Ашкола П. Панов немн пунсы

Наталья Владимировна Копцева 1994-мит ол вўш эвэлт Кондинской ашколайн рэпитл. Тәпәд вошн нявремәт вәндтәты неңа ювмәд юпийн рәт кәртәдә рәпитты юхтәс. Щәта лўв воспитательной верн кәщә ләңкәр неңа вәл па художественной верәта эвәт-пухәт вәндтәд. Лўв пидада путәртты пәты ашколая ләңтйылсум, щәлта ши хот хўват яңхсум па вантсум, муй тәхийн нявремәт вәндтйылдәт. Рәпата хотл оләңән Н. Копцева тәмиты путәртәс.

ВЭНДТЙЫЛТЫ ХУЯТ ШИМЛА ЙИС

Тәм пўляң ашколайн 389 эви-пух вәд. Тәм одн 11-мит классән вәндтыдум айлат әх вәндтупсы етшуптәсәт, щәлта 9-мит класс юпийн итәхәт елды вәндтйылты мәндәт, дыв интум ашколайн нявремәта ән лўңәтлдыйт. Тәм пўш тәняд ол киньши мет ар няврем оләңмит классән вәндтйылдәсәт. Сўсн 35-кем ай няврем тыв юхәтл,

кашәң оләңмит классән ветхушьяң мудтас пух па эви вәндтйылты питл.

1994-мит одн, хән тәта рәпитты питсум, мўң хуцева 700-кем ай әх вәс. 2001-мит одн йилуп ашкола хота касәдмев пурайн 600-кем хуят вәндтыдәс. Ши юпийн кашәң ол эви па пух шимла йиты питәс. Хән Кондинской вош юкана районной воша Междуреченской версы, тәта ар рәпата хот ләп тәхәрс. Рәпатаяңа йиты пәты ар хуят Междуреченской воша па па тәхета касәдсәт. Щит пәты интум тәта вәдты мир кўтн арәл пеләк – щит пирәш әх, айлат әх шимл.

ШУШИ МИРУП НЕМ ХУЛТ ВЎСЫ

Сыры мўң хотәв шуши мируп ашколая лўңтәсәс, ши пурайн нявремәт пәты вухадь ясәуп урок вәс. Юмас эвәлт вәндтәты не немасыятыв юхтыдәс. Кәт ол юхды

ши нем хулт вўсы па рәт ясәңа вәндтәты вудысы. Ашколайн ай әх кўтн и пеләк – щит вухадь па хәнәтәт. Ма нәмәслум, дывел хәнтия па вухадь ән лўңәтлдәт. Вантә, мўң мўвевн шуши мирәт йис вәдупсы хўвн вәтшәсәт, щит пәты нявремәт рәт мирел культура ән вәдәт. Ләдн мудты ут уша ат версәт, урокәтн дывела шуши мир вәдупсы оләңән путәртлўв. Щәлта «Митуш» немуп рўтышәты кәртән йис пурмәс верты, вәдпәсләты па па верәта вәндтәдлўв.

МОСТЫ АРАТ УЧИ-ТЕЛ ПА ПУРМӘС ВӘД

Ашколаевн кәт хот йит, хута нявремәт әрәңа йиләт. Классәт хуши интерактивной сохләт, кинайт вантты хушапәт, арәт хәләнтты шўңкәт вәдләт. Федеральной поступсы вўраңән интум айшәк классәта йилуп пурмәс тәты питсы, щитәт кўтн ноутбукәт вәдләт. Интум щит унтасн ай эвәт па ай пухәт иши вәндтйылдәт. Й верев тәп вевтам: Интернет шеңк айлтыева рәпитл. Щит пәты мәшәң нявремәт ши ут унтасн вәндтәты ән тывәд, учителят дыв хушела юхи яңхләт.

Мўң хуцева мосты арат рәпатнек вәд. Хән классәтн шимлшәк хуята йис, ши пурайн итәх учителят йира павәтсыйт. Па ашколайт иты вәндтәты мир кўтн шимл айлат әх. Вантә, ай тәхты тыдәш вух пәты дыв ашколайн рәпитты ән ләңхәдәт. Тәта шеңк ар рәпата. Хән вошевн творчества хот вәс, ши пурайн нявремәт урокәт юпийн щивяңхсәт. Интум ши тәхи әнтәм, хәтл кўтуп юпийн арсыр кружокәт тәта рәпитләт. Щит пәты эвәт, пухәт адңа вўш эвәлт тетн вәнты ашколайн вәдләт.

АР ШИРН РЎТЫШӘЛӘТ

Ар ол лыпәт тыдәшн па вәш тыдәшн нявремлўв «Митуш» немуп кәртән рўтышәдәт. Соткем эви,

пух ашколайн вәдты «Алые паруса» немуп тәхия рўтышәты яңхләт. Ши тухәдпи «Конда» немуп пәршин хотәңтәхи тәйлўв, лўңмәрхәлум пўш ай әх щәта вәдләт, кашәң сменайн ветхушьяң хуят. Щәлта нявремлўв «Юбилейный» немуп рўтышәты тәхия яңхләт, ши ут Луговой кәртән вәд. Дыв тәрүм пәты щәта рўтышәдәт, щит пәты ар хуят щив яңхты ләңхәд. Аңкидал-ашидал дыв пәтәдә тәп әш вух сухуптәдәт. Вәншәк эвәт-пухәт кашәң лўң вух саты ашкола хот ләщәтләт па кәмн мосты рәпата верләт.

АРСЫР ВОШН НЕПЕКӘНА ЙИЛӘТ

Ашколаев юпийн айлат әх Ёмвошн, Тюменян, Омский, Санкт-Петербург па па вошәтн елды вәндтйылдәт. Кашәң ол ЕГЭ мәты пурайн кәт-хәлум эви, пух сорни па щелвух мевәд посәт холумтдәт. Тәм одн хәлум хуят щит еша павәтсәт. Ям айлат әх кўтн ән вәндтйылты муй ән рәпитты хуят кәртәвн әнтәм. Хуйтат колледжа муй института ән вўсыйт, юхи юхәтләт па рәпата вәйтләт. Армия юпийн хә әх хот омәсты тәхийн, Центроспас-Югория немуп хотн рәпитләт, тўтәң өхләңхәя вәдләт. Нўша семьяйтән енмум хуятәт кўтн итәт елды вәндтйылты па рәпитты ән ләңхәдәт. Итәх эвәт ашкола юпийн няврем тәйсәт, өхәт яньшман юдн ши вәдләт. Шимәш неңәт эвәлт итәх пурайн пушәхләд хулт вўлыйт. Социальной защита хотн 35-кем семья нух хәншман вәд, хута хотәң әх яньшдәт па ән рәпитләт. Ма нәмәслум, шимәш хәннехәята рәпата ки мәты, иши-па рәпитты ән питләт, дыв соцзащита хот эвәлт мийләты вухн вәдты вәндсәт.

Реональда ОЛЬЗИНА

ВЭЯТН ШИ ОЛӘҢҖН

2007-мит одн Кондинской ашкола Пётр Яковлевич Панов немн альсы, ши хә Вудаң Отечественной дадн вуракәт пида тарма дадясмәд пәты Советской Союз герой немн юкантсы.

Катра йис вўш эвәлт 1961-мит ол вәнты Кондинской вош Нахрачи нем тәйс. Оләң ашкола щәта 1896-мит одн пўншы, хута нявремәт рўш па славянской ясәңнән вәндтәсәт, щәлта хәншты, лўңәтты па нўм мўв ләңха эвәлты вәндтәсыйт. 1933-мит одн ашколайн ай әх дапәт ол вәндтйылты питсәт, 1955-мит одн вәндтупсы яң класс вәнты версы.

2001-мит одн Кондинской вошн кирмәш эвәлт йилуп кәт нартупәң ашкола омәссы. Камн хот питәрн кәт кев сохәд нух ехәтсы. Итн Вудаң Отечественной дадн ухләд пунум әх немәт нух хәншсыйт, хуйтат ши ашколайн учителя вәсәт муй щәта вәндтйылдәт. Кимит сохәдн Алексей Петрович Шариков па Олег Николаевич Пастухов немнән вәдләңн, дывн 2000-мит одн Чечня мўвн дадясман әнтәма йисәңн.

Щиты Ләңки пос вошәң не Галина Ивановна Змитрович путрәд олңәтсәддә. А.И. Герцен немпи государственной педагогической университетән вәндтәйдты пурайн айлат Галя ванкүтды нәмәсәс, хуты елды ведьщи омсум вошн вәдты па рәпитты пилт. Вантә, лүв ши пурайн енмәс, хән мұң увәс мұевн ведьщи мұв илпи питы вуй муй газ кәншты па вұты питсы. Ши пурайн ванкүтды газетайтн яма па әмшә хәншсы, муйсәр йилуп вошәт тывсәт, муйкем арат питы вуй муй газ вәйтсы.

Сәма рәхты вошн вәлдүм

Галина әнтә имухты тәм вошн вәдты питәс. Галина әвие Дорвош хуца сема питмәд па щәта енмәс. Лүв ащел Иван Иванович Возелов хәнты мир әвәлт, әңкел Раиса Александровна Безруких – селькуп не. Дын А.И. Герцен немпи пединститутән вәндтәйдман пурайн вәйтәнтсәңән, щәдта ияха хәншаньщсәңән. Иван хәя давәрт вәс Ленинград вошн вәдты, щит пәты дын институт әнт етшуптәсәңән па Дорвоша кердәсәңән. Щиты әмшә Галина путәртәд:

– Ащем имел рәт мұвәдә тәсдә па имухты Унселькәрта мәнсәңән, лүв вұт кәрта вой велпәсдәты мәнәс. Лүв ащел-әңкел рұщ ясәң ән тәйсәңән, ширн айлат селькуп мень сора хәнты ясәң вәндтәс.

Галина лупәс, хуты тәп лүв сема лупәс непекәдн хәншман: әңкел – селькуп не, апшидал ишимәщ непекәдн хәншман, хуты әңкел – хәнты не.

Дорвошн Иван Возелов апрәңа оса рәпатәйт тәты питәс, щит имухты вән кәщәйт лүвед шиваләсәт па елды партийной әшколая вәндтәйдты китсы. Ши юпийн И.И. Возелов райкомпартия хушарәпитәс. Ащел рәпата пәты дыв ванкүтды и кәрт әвәлт па кәрта касәдсәт. Галя-әвие тәп кәт ода йис, хән дыв район вудаң Муши вошн вәдты питсәт. Тәта лүв

одәңмит класса мәнәс. Ол шәп юпийн Лопхәри кәрта касәдсәт, тәта Иван Возелов Совет хот кәщәя пирысы.

Тәп Иван Иванович сәмәдн рәт кәрта талсы, лүв Дорвоша кердәты шеңк ләңхәс. Лүв айлат хәя вәс, тәп хәнты мир йисверәт парәтәсәңтака тәйс па щиты нявремәд вәндтәс. Ащелн дыв поресты тәхета па арсыр емәңхәтләдә тәтләсыйт. Щит пәты нявремәт ищи айтелн хәнты мир культура яма вәйтләт. Ипұш лүң пурайн Возеловәт Дорвоша рұтьщәты юхтәйдсәт па Иван Иванович ястәс, хуты тәта хәшл. Галина әңкел пида и ол Лопхәри кәртән вәсәң па товийн ищи Дорвоша мәнсәңән.

Имийл, хутыса ай пурайн Валя упел пида ащәдә хұд велпәсдәты сәмаңа нәтсәңән. Лүв пәтәдә мет пәлтап вәс, хән Лор мәләңа яңхсәт, щит шеңк вутәң па мәд тәхи – кәтсот квадратной метра вәд, па мәләң хонәң ән кәд. Галина ясәң ширн, ши пурайн Асхуца ар хұд вәс, ши луват вән хұләт, итәх пурайн хопа давәрт талты вәс.

Дорвошән Галина әшкола етшуптәс, әңкел-ащел шеңк ләңхасәңән, ләдн дын эвән А.И. Герцен немпи педагогической институт ат етшуптәс. Мет сыры дын Валентина вән эвән шив китты ләңхасәңән, тәп лүв Тю-

менской государственной университет инженерно-строительной факультет етшуптәс.

Галина непекәңа ювмәд юпийн рәт мұвәдә рәпитты юхтәс, тәта лапәт ол әшколайн нявремәт рұщ ясәңа па литературая вәндтәс. Щитумпийн әвет пәты сәк кәртәтты, әнтәсты па па верәта вәндтәты хәр ләщәтәс.

Тәп айлат неңие ләңхас Ләңки пос воша вәдты мәнты. 2002-митолн Антонина Ануфриева пилнеңиел пида шив мәнсәңән. Ши вер щиты нәмәдмийл:

– Антонина пида вош хұват шәшлүмн, итәх хот ишнет пелы вантлүмн па луплүмн, хәнты ищи минхотнәлүмн әвәлтким вантты пилтлүмн. Мин имухты тәм вош сәмәңа тәйты пилтсумн, тәм вошие ай, кұрн шәшты рәхл. Романтикәт немпи вош хулы ищи вәд.

Тәта Галина сыры катра пурмәсәт давәдты хотн рәпитмәдн Урьева кәрт оләңәң айкеләт әктәс, вантә, тәмкәртәвәдтелды Ләңки пос вош тывәс. Кәртәң хәнты мир пида путәртмәдн уша верәс, хуты питы вуй кәншты пура вұш әвәлт хәнтәт айдтыева культураел вәтшәты пилтсәд. Интәм тәм рәпатнекәт муй иса верләт, ләдн хәнты культура давәдман тәйты. Галя неңа әмәщ вәс

музейн рәпитты, тәп лүв сәмәд нявремәт пида рәпитты вұратәс. Ширн елды «Нюльях» немпи вәндтәты тәхийн рәпитты питәс, тәта пушхета Ләңки пос мұв оләңәң ай тәд па әвет хәнты шукшәты верәта вәндтәд: сәк кәртәтты, әнтәсты па па верәта. Щит пәты Галина Ивановна немасыя программа непек хәншәс. Лүв тыштуман лупәс, хуты сыры ар хәнты няврем юхтыләс, юхи хәшүм оләтн шимд хәнты эви-пук тыв яңхәд. Вәндтәты не ясәң ширн, тәм йис шуши мир айлат әңкет-ащәт ән ләңхаләт, ләдн дыв пушхиедәд увас әх культура вәйтсәт. Тәп ям, хуты юхи хәшүм оләтн па мир нявремәт яңхты пилтсәт.

Галина рәт мұвәд такды мәремәды, кашәң рұтьщәты одн Дорвоша яңхәд. Ванкүтды дын әңкел пида Сидоровск Красноселькупской район рәт кәрта мойңа яңхәд. Тәта Раиса Александровна селькуп рәт ясәңән путәртәд. Имудтәйин дыв тәта хұд велпәсдәты емәңхәтл вантсәт, вантә, тәта Ас хәнтәт иты селькуп мир хұд велпәслүман вәд.

Тәмәщ хәнты не Ләңки пос вошн вәд.

Людмила
СПИРЯКОВА

Нявремәта моньщәт олаңан путәртәс

Ай кер тыдәш кимит хәтәдн, Югра мўевн Литература ол пўншты елпийн, Пойковской вошн Нефтеюганской районән вәдты киникайт дўңәтты хот йитн хәдмит классән нядмит ашколайн вәдлтыйлды нявремәт па библиотека хуши рәпитты неңәт хәнты моньщәт хәншты, айкеләт әкәтты па наука ширн хўд ведпәс олаңан непека́т ләщәтты хә Владимир Енов пида вәйтантилсәт.

Ёмвош Государственной библиотека хотн рәпитты не Татьяна Пуртова ияха әктәшум хәннехуятәт елпийн Владимир Енов олаңан айкел верәс.

Лўв путәртәс нявремәта па вән хуятәта, муй ширн моньщәң хә сыры ола́тн хўд ведпәсләс, мўвәд давалды яңхәс па аролашколайн рўщясәңа па литература вәншәка ювўм пухәт па эвет вәдлтәс. Ши вўшәт эвәлт хәнты хә тәса па хурамәңа рўщясәңән путремәты па хәншты питәс. Әхәт щит пәта нумәсн тәюм хәнты моньщәт рәт ясәң эвәлт рўщ шира керәтсәлә па киникайта хәншсәлә.

Ши не ясәңәт юпийн Владимир Енов **«Машпан ики путрәт»** дўңтар хурамәңа хәнты па ши юпийн рўщ ясәңәтн ияха юхтум хуятәта дўңтәс. Тәм стихәд хуши лўв арсыр хәннехуятәта тўңширәңа

аяс, муй ширн катра пурайн хәнтәт ай павәрт хотәтн вәсәт, муй ширн Владимир айтедн арсыр йис моньщәт уша павтәс па хути ши утәт дўведа моньщсыйт.

Щәдта моньщәң хәннехә **«Яна ёх рәт моньщәт»** олаң киникайл олаңан арсыр әмәщ айкеләт тәс. Ши непека́д хуши лўв стихәт тумпийн хәс Ас хәнтәт моньщ хәншәс па ямсыева ән муштәты ясәңәт пәта словарь ләщәтәс. Щәта уша верты рәхл, муй ширн әл хәнты хуятәт меңкәтн, кулятн, лон верты иметн па па утәтн дыкән етсыйт па турәстәсыйт. Ши тумпийн мосәд лўңәтты, муй ширн най-вәртәтн шависыйт, мишгёхәтн нётсыйт па муй арәт әр па щом, уш па сәщ әл хәнты хуятәта катра пурайн мосәс тәм мўевн елды вәлупсы шир тўңширәңа верты пәта.

Олаң киникайл юпийн Владимир Енов кимит утәд **«Меңк ики мойлупсы»** олаңан ясәң тәс. Лўв путәртәс, муй ширн ши непека хуши тәп меңкәт олаңан моньщәт ияха әктәс па хәншәс. Ши киникайл кәт ясәңән ләщәтсәлә, ләдн аршәк рўщ ясәң хәннехуятәт мўң увәс ёхлўв моньщәт уша ат версәт па хәнты мир вәдты-холды ширәт ямсыева атвәйтсәт. Мосд лупты, хути тәм йис путрәтн меңк икет хәнты хуятәт пелды нўр тәләт па ән ләңхәләт, ләдн дывтәм увәс мўвн елды вәлупсы ширәт ләщәтсәт. Хәнтәт, вантә, Тәрум эвәлт ши арәтушән-сәщән мәсыйт па щит пәта меңк икилад

кашәң пурайн, кашәң ай муй вән верн юхи хәщдәт. Щит пәта әл хәнты хуятәт ин тәмхәтл вәнты тәм нуви тәрум идпийн вәдләт-холдәт, меңкәт па худыева тәп йис пура моньщәтн хәщсәт.

Юхи хәшум кўтн Владимир Енов **«Панне па вухсар ими»** моньщ ияха әктәшум нявремәта па вән хуятәта моньщәс. Кашәң хуята әмәщ вәс хәләнтты, хути панне ики па вухсар ими дыв кўтәдн вулаң кәсупсы ләщәтсәңән па кәссәңән, мәта ут дыв эвәлтәда сорашәк яңхәд. Ши кәсты ширәдн панне ики нух питл, вухсарими па вәнта ед хәхәдмәд.

Моньщ моньщмәл юпийн Владимир Енов научной вер непека́д олаңан айкел верәс. Лўв лупәс, муйсәр хәнты па әл хўдәт Ас хуши вәдләт, муй ширн хәнтылўв сырыя сух па панне сухәт эвәлт арсыр лўң мәр тайты дәмәтсухәт па нирәт ёнтсәт па муй пәта рўщ ясәңән щимәщ ушхуль путрупсәт етсәт, щит: «одежда на рыбьем меху» па «хитрый как налим» па па утәт.

Татьяна ЗАНКИНА
Пойковской вош
библиотека кәщә не

Хәнты ясәңа тулмаштәс
Владимир ЕНОВ

Нявремәт па вән хуятәт Владимир Енов пида вәйтантупсыйн

Ханты ясәң вәндәлүв

Ешәк ай эвиет па пухиет! Тәмхәтд мўң нынана летут-яньштут олаңан ясәт вәндәтәты дәңхәлүв. Вантә, мўң мирлүв мойңа юхтум хуятәт иса шайн яньшдәтәдәт, хошум йиңкән дәпәтләт.

Нюхи – мясо

Хүд – рыба

Шәмәх – сушеная рыба,

обжаренная в масле

Потум хүд – строганина

Лытуп – икра

Әсум йиңк – молоко

Хошум йиңк – уха

Лант йиңк – суп

Нянь – хлеб

Воньшүмүт – ягоды

Карәң пушәх – яйцо

Кәртәпка – картошка

Мухәд – печень

Мав – конфеты

Вуй – масло, жир

Щел вуй –

растительное масло

Хүд вуй – рыбий жир

Суд – соль

М.Г. Зверева Шәһшвош эвәлт

Е. Казаков вәрумхур

Калаш – калач

Содамәт – каша

Күрпа – крупа

Дант – мука

Саккәр – сахар

Рәк – творог

Шай – чай

Ирина ПОСЛОВСКАЯ

Вәдүм

(Ханты путәр)

И меңән - и кеңән вәдләңән, нявремәт тайдәңән. Имудтыйнлын летутды питсәңән. Икилә ай әхәд вүс, ампләд вохәс па детут кәншты ши мәнәс. Икилә мәнәс, мәнәс, етна ювум артан, хәрн холмитәс. Лүв шай кавәртыйлты пүт пәнән тайс. Ратхәр верәс па

пүтд йиңкителдн нык тахәрсәлдә. Пүтләнцкел эвәлтин пунылдум йиңкәд худыева илды худийс, түтд йиңкән ләп щә-шиса. Щиты икилә рат хонәңән түтд нух алтәд сахәт вәдүма питәс.

Вәдмитәдн: юх тыйт пәдәттыя кәт ики рат хонәңа юхәтсәңән, ин икилә пәда лупләңән:

– Икилә, нәң муй вердән? Нәң, мәд, күтуп

арт тащәң хәя вәсән. Ши мурт ши неш кемән нұшая йисән, вух путән-карт путән па худамәд. Холдәң па, щаха нух вердәтәнәң, каврум йиңк тахты янь-ща па юхды пәда мәнә. Юхды мәнәтәнәң-са, ам-пен дошек ведум вәнт хор вәятл. Па мәнләң па ампен питы нухәс вәятл.

Ин икилә нух верләс, каврум йиңк тахты яньшәс па юхды пәда мәнты сонтумәс. Еша мәнәс, ампәд яна дошек ведум вәнт хор вәйтәс. хорд вуяң вәдмәл, аласлад

ай әхәдә дәдсәлдә па елды ши мәнәс. Па мәнәс, шәшәс, ампәд питы нухәс вәйтәс. Питы нухәс вәдәс па юхды пәда ши мәнәс. Юхи юхтәс, ин питы нухәсәд нух хурсәлдә, нух сорәдсәлдә. Вәнт хор нухәд па адаслад юхи ләслад. Нухәс сүхәд воша тәсдә, тынысәлдә па ар вух вүс. Летутәт дәтәс па юхи ши мәнәс. Икилә юхи юхтәс, шунел хәелдн имед пида, нявремәдәл пида ин па ши вәдләт.

(«Түтые» киника эвәлт вүйом моньш)

Пушхәт пәта йилдуп киника етәс

Тәм ванән ай кер тыләщ 13-мит хәтәдн Ас-угорской институтн рәпитты әх нявремәт пәты йилдуп «Вүрщәклә па Ай во-йлә» немпи дәщәтум киника мойң мира вәндтәсәт. Щит пәты тыв немасыя «Дыдәң союмн» вәндтәйылты пушхиет вохсыйт.

«Вүрщәклә па Ай во-йлә» немпи киника филологической наукайт доктор ими Валентина Соловар дәщәтәс па рүщ ясәңа тулмащтәс. Английской ясәңа ши моньш филологической наукайт кандидат Людмила Андреева верәс. Олпәң па хурамәң хурәт тәм непека Ирина Соколова хәншәс.

В әйтәнтупсыин нявремәт пида дыв хот войт, вәнт войт па түхдәң

войт олаңән путәртсәт, амамәтщет лупийдсәт па Вүрщәклә па Ай войлә

моньш моньшсәт.

Ши юпийн «Дыдәң союмн» тәхйи н вәндтәйылты нявремәт ши моньш мойң мира вәндтәсәт.

Тәм ушхуль вера дыв вухәд хәйн Владимир

Меровән вәндтәсыйт.

Мирхот сүхнум юпийн киника дәщәтум ими Валентина Соловар кашәң хуята етум непек мойдәс.

Ирина САМСОНОВА

Йис вер таңты ёх

Нуви сӕнхум вош «Югра дыднуптӕты» тӕхи ёх ай кер тыдӕшн Поднавӕт кӕрта янхсӕт. Шӕта дыв вӕндат хуятӕт пӕта вӕйтӕнтупсы верӕнтсӕт.

Вӕндатӕхпидарӕпитты пӕта дыв немасыя программа хӕншсӕт, хута арсыр ӕмӕш верӕт вӕлдӕт. Шит социальнӕй верӕт ӕхтӕйн нӕтупсы, культура ширн арсыр емӕнхӕтдӕт, вандтупсӕт, вӕйтӕнтупсӕт, кӕсупсӕт па па ӕмӕш па ушхуль верӕт хӕншман вӕлдӕт. Па шит ӕмӕш, хуты тӕм арсыр верӕт пирӕш ёх пӕта иши вӕндат хуятӕт дӕшӕтдӕт.

«Родник» немпи культура хӕта 30-кем хӕнхӕ юхтӕс. Олӕнн Нӕм Касум ӕвӕлт вӕдты не **Валентина Руссу** вӕндат ёх сӕк ӕвӕлт арсыр пурмӕсӕт кӕрӕттӕ вӕндтӕс. Шӕдта **Маргарита Рябова** юхтум мир хӕнты як кӕнты вӕндтӕс. Айлат нение **Анастасия Русмиленко** нявремӕт пӕта хурамӕн хурӕт хӕншты кӕсупсы верӕс. Ши юпийн дӕв нявремӕта «Ас юнтут» верн арсыр ушхуль шуши мир юнтупсӕт вандтас.

Виолетта Усенко «Семейные ценности и преемственность поколений» ӕнта пӕсан верӕнтӕс.

Поднавӕт кӕртӕн вӕдты шуши мир йис емӕнхӕтдӕт олӕнн армосты ут вӕйтдӕт. Шит пӕта йис емӕнхӕтдӕт поридӕты тӕм кӕрт ӕвӕлт олӕнтсӕв. Ветляхово кӕртӕн «Тылӕш поры» версӕв. Тӕм емӕнхӕтдӕта хӕвн ӕн верӕнтсы. Шит пӕта порӕв шеӕк ӕмша па амтӕна, мосты ширн мӕнӕс. Йис вӕш ӕвӕлт Ветляхово кӕрт мухты янхты тӕд па дӕн ӕшӕт вӕсӕт. Увса муй па нӕм пелка мӕнты ёх иса тыв шай янхты муй парӕтышӕты хойдӕсӕт.

Тӕм мосты вер унтасн йис катра ай кӕртӕт хӕнты нух дыдӕндӕлӕт.

Надежда КОСТЫЛЕВА

**Хӕнты ясӕна тулмашӕтс
Надежда ВАХ**

Ханты ясанг (Хантыйское слово) №6 (3426), 27.03.2015

Соучредители
Дума, Правительство
Ханты-Мансийского
автономного округа – Югры
Издатель
Департамент общественных
и внешних связей Ханты-
Мансийского автономного
округа – Югры

Редакция

Главный редактор –
Решетникова Р.Г.
Телефон (3467)33-36-82

Заместитель главного
редактора – **Вах Н.И.**
Телефон (3467)33-24-02

Ответственный секретарь –
Новыхова Н.В.
Телефон (3467)33-24-02

Адрес редакции и издателя:

628011, г. Ханты-Мансийск,
ул. Комсомольская, 31
тел./факс (3467)33-17-52

E-mail: luima@ugracom.ru
Газета размещена на сайте
www.khanty-yasang.ru

Отпечатано:

ОАО «Тюменский дом печати»
г. Тюмень, ул. Осипенко,
д. 81-220.

Подписано в печать:

по графику 25.03.2015 г.
в 15.00.; фактически
25.03.2015 г. в 15.00.
Индексы **04393, 54393**
Тираж **2210** экз. Заказ **545**
Цена свободная

Газета зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в сфере
связи, информационных

технологий и массовых
коммуникаций по
Тюменской области, ХМАО-
Югре и ЯНАО. Свидетельство
о регистрации ПИ №ТУ 72-
00796 от 23 января 2013г.

Мнение авторов
публикаций не
обязательно отражает точку
зрения
редакции.